

HEINRICH KUNSTMANN (Raiten)

W SPRAWIE RODOWODU MIESZKA*

Prawdopodobieństwo nasuwania się osadnictwa słowiańskiego na tereny północno-zachodnich i środkowych Niemiec z Bałkanów staje się coraz większe. Potwierdzałyby to etnonimy północno-zachodnio-niemieckich *Obodrzyków*, saksońskich *Dalemińców*, meklemburskich *Czrezipienian* oraz nazwa krainy *Serimunti*, występująca na terenie Anhalt (H. Kunstmann 1981, 1983a, 1984a, 1984b). Migracja Słowian bałkańskich na północ wydaje się sięgać nawet nie tylko na północno-zachodnie i środkowe Niemcy, lecz również do północno-zachodniej Rusi, za czym przemawia etnonim *Dulebowie* oraz, co się dalej okaże, staroruskie etnonimy *Derewianie*, *Polocianie* i *Wołynianie* (H. Kunstmann 1984, 1985). Poniższe studium pozwala na wysunięcie hipotezy, że podobny trend można przyjąć także w odniesieniu do zaludnienia przez Słowian wczesnośredniowiecznej Polski. Dalszym zagadnieniom związanym z dziejami polskiego wczesnego średniowiecza poświęcone będą kolejne prace badawcze.

MIESZKO — IMIĘ PIERWSZEGO HISTORYCZNEGO WŁADCY I REGEST
DAGOME IUDEX

Pierwszymi kronikarzami wymieniającymi Mieszka pod datą 963 są Widukind z Korbei (141, 15) i Thietmar z Merseburga (54, 10). Jeden nazywa go *Misaca*, drugi *Miseco*. Wraz z Mieszkiem, synem Siemomysła „rozpoczyna się historycznie udokumentowana linia dynastyczna polskich władców określanych jako „duces”” (M. Hellmann 1979, s. 906). Mieszko, książę Polski w latach od ok. 960 do 992, miałby być już czwartym kolejnym panującym z dynastii Piastów, jednak niczego nie wiemy o jego protoplastach (G. Labuda, w: SSS III, s. 248 i n.). Zaskakuje przy tym, że ten pierwszy przedstawiciel tzw. Piastów wszedł do historii, jak gdyby bez „prahistorii”, zdumiewa też, iż stało się to tak późno. Całkowity brak autentycznych danych na temat rodo-

* Artykuł niniejszy stanowi przełożoną na język polski część mojej pracy pt. *Über die Herkunft der Polen vom Balkan* (Die Welt der Slaven 29, 1984, s. 295 - 329). Por. też artykuł mego autorstwa pr. *Woher die Kaschuben ihren Namen haben* (tamże, 30, 1985).

wodu Mieszka skłaniał do coraz to nowych poszukiwań, które, czyż mogło być inaczej, obracały się wyłącznie wokół poświadczonego wprawdzie, lecz wielopostaciowego imienia tego władcy. Rozwiązanie zagadki pochodzenia pierwszego polskiego rodu książęcego wywoływało zatem stale problem czysto filologiczny. Nie dziwi w tej sytuacji, że niemal cała elita polskiego językoznawstwa wypowiadała się na ten temat.

Przytoczenie in extenso różnorodnego rodzaju dotychczasowych interpretacji spornego imienia nie jest możliwe wobec dużej rozbieżności poglądów. Uwzględnione zostaną zatem jedynie ważniejsze i nadal „obowiązujące” wywody etymologiczne. Zdaniem A. Brücknera (*Archiv für slavische Philologie* 21, 1899, 11 i n.), które podzielał następnie E. Berneker (*Slavisches etymologisches Wörterbuch*, II, 30 i n.) nazwa osobowa *Mieszko* powstała ze skróconej formy *mešyka* < *miedźwiedź* „niedźwiedź”. Ta interpretacja, budząca pod względem fonetycznym zastrzeżenia, wyszła wprawdzie dość szybko z obiegu, jednak jeszcze w wiele lat później znalazła nowych zwolenników, choćby w osobie J. Otrębskiego, który przyjmował początkowo etymologię „niedźwiedzia”, potem zaś uznał, że *Mieško*, *Mieška* lub *Miško*, czy też nawet *Mška*, stanowiłyby formę zdrobniałą od *Kazimi[e]ra* (J. Otrębski 1939 - 47). Mediewista W. Semkowicz (1946) był zdania, że imię *Mieszka* można wywieść od *Michała*, podczas gdy lingwista i znawca onomastyki S. Rospond przyjmował pisownię *Myszko* jako pochodną od imienia *Myślabor* albo *Myšlimir*, w każdym zaś przypadku brał pod uwagę nagłos *My-* (S. Rospond 1955). Co najmniej trzykrotnie zajmował stanowisko wobec tego problemu wybitny językoznawca S. Urbańczyk, po raz pierwszy w 1946 roku, kiedy — co jest niezwykle istotne — obstawał przy wielokrotnie przekazanej pisowni *Mieszek* jako najbardziej prawdopodobnej (S. Urbańczyk 1946). Późniejsze prace S. Urbańczyka (1952 i SSS III, 1967, 248) wskazują, że rozważał on głównie wywodenie formy *Mieszek* (może *Mieszko*) z nazw osobowych takich jak *Mściśław*, *Mieśław* lub — w mniejszym stopniu — *Mieciśław*, nawet pomimo to, że pełna forma pierwotnej nazwy osobowej pozostawałaby niejasna. Stwierdzenie S. Urbańczyka z 1952 r., że wszelkie próby rozwiązania zagadki imienia *Mieszka* speliły na niczym, pozostaje w pełni aktualne po dzień dzisiejszy. Podobnie, jak przypuszczał S. Urbańczyk, właśnie już w 1952 r. (s. 64), imię pierwszego historycznego władcy Polski istotnie zawiera tajemnicę, co wypukłą też i poniższe dociekania.

Godne uznania ugruntowane zestawienie materiału dotyczącego imienia *Mieszka*, sporządzone przez Jacka Hertla (1980)¹, pozwala na prześledzenie pisowni imienia faktycznie począwszy dopiero od X stulecia. W studium niniejszym uwzględnione zostaną w zasadzie jedynie przekazy sprzed roku 1300, ponieważ późniejsze wzmianki wnoszą do prototypu niewiele. J. Hertel

¹ Por. do tego rec. Marii Karpluk w: *Onomastica* 27, 1982, 295. Recenzentka uważa, że pierwsze *-i-* w *Misico* mogło pochodzić od słabego jeru, wobec tego sporne imię wywodzi się od *Mstislav* lub *Mistislav*.

(s. 73 i n.) zwrócił uwagę na cztery różne końcówki imienia, a mianowicie: 1) z końcówką *-ek*: 1136 r. *Mesec*; sześć podobnych przykładów odnaleźć można dopiero w XIV w. (czeskie *Mezek*) i XV w. (*Meszek*, *Myeschek*, *My[e]-szek*); 2) z końcówką *-k*: potwierdzoną tylko w dwóch bardzo późnych zapisach, mianowicie, z roku 1427 *Mesz[k]* (*de Meszki*) i z 1435 r. *Myesz*k; 3) z końcówką *-ko*: lata 968 - 973 *Misaco* (Widukind), ok. 980 - 992 *Miesco* ... *Misico*, 985 r. *Misaco*, 990 r. *Misacho*, 991 r. *Misacon* (Annales Hildesheimenses), lata 1012 - 1013 *Miseco* (Thietmar), 1014 r. *Misico*, 1031 r. *Mysecho*, XI w. *Miszego* (Annales Altahenses) — przy czym pisownia z *-g* wskazuje na drugą germańską przesuwkę spółgłoskową —, XI lub XII w. *Mysico*, ok. 1122 r. *Mysko*, *MySCO*, 1146 r. *Misico*, druga połowa XII w. *Mesco*, *Misico*, *Mesico* (brakteaty z legendą łacińską) i *Mszko*, *Meszko* (brakteaty z legendą hebrajską), 1155 r. *Mesico*, 1175 r. *Mesico*, *Misico*, 1177 r. *Misico*, 1187 r. *Mescho*, XII - XIII w. *Mesco*, XIII w. *Mesco*, ok. 1238 r. *Mesco*, ok. 1265 r. *Mesco* i in.; 4) z końcówką *-ka*: lata 980 - 992 *Misica*, 1025 r. *Misuka*, 1087 r. *Misica*, początek XIII w. *Misica*.

Wynika z tego, że warianty *-ko* i *-ka* mogą uchodzić za najstarsze, zaś typ *-ko* występuje najczęściej. Jako typy „standardowe” przeważają liczebnie trzysylabowe formy *Mesico*, *Misaco*, *Miseco*, *Misico* i *Mysico* (S. Urbańczyk zalicza do nich jeszcze *Misaca*, SSS III, 248); jeśli chodzi o dwusylabowe należy nadto wymienić formy *Mesco* i *MySCO*, w których nastąpił późniejszy zanik samogłoski (pólsamogłoski). Pod względem „substancji” imienia dadzą się zatem odtworzyć prototypy **Misik-*, **Misek-* lub też **Mysik*, **Mysek-*. Ważne jest poza tym stwierdzenie, że przez wszystkie stulecia zachował się kościec spółgłoskowy *M — s — k*, natomiast jedynie samogłoski, nawet w przypadku jeśli jasna samogłoska pierwszej sylaby, a więc *-i-* lub *-e-* wyraźnie dominuje. Najbardziej stała okazała się zarazem jasna samogłoska drugiej sylaby, w której sporadycznie pojawia się *-a-*: **Misak-*.

Od dawna panuje przekonanie, że *Mieszko* nosił dwa imiona. Argumentu dostarczył tu Gall Anonim (lib. I, cap. 4), u którego w rękopisie H czytamy, *qui primus nomine vocatus illo* (i.e. *Mieszko*), podczas gdy inne rękopisy (Z S) w miejsce (*nomine*) — — *illo* stawiają *alio*, co rzekomo nie ma znaczenia. W wydaniach Galla *primus*, uznawane za paleograficzne przeoczenie, zastąpiono przez *prius* i w ten sposób „uzyskano” znaczenie „który wcześniej (*prius*) nazywał się inaczej”. Dwoistość imienia tłumaczono w ten sposób, że polski arystokrata rodowy do ukończenia 7 roku życia — stosownie do starosłowiańskich postrzyżyn jako cezury, u Galla określany *more gentilitatis* — nazywałby się *Dagome*, a dopiero potem *Mieszko* (M. Plezia 1975; J. Bujnoch 1978). Pogląd ten należy skorygować.

Wokół prastarej zagadki polskiego imienia dynastycznego udało się uchylić rąbka tajemnicy. Jak się okazuje, *Mieszko* nie stanowi imienia sensu stricto, lecz określenie pochodzenia, zawierające rozstrzygającą wskazówkę na temat rodowodu, jeśli nie bezpośrednio samego nosiciela imienia, to z pewnością jego przodków. Najstarsze i najczęściej pojawiające się warianty imienia

polskiego władcy, a więc *Misaco*, *Miseco*, *Misico*, *Mysico* i inne stanowią przymiotnikowe pochodne nazwy wielkiego plemienia zasiedlającego Półwysep Bałkański. Było to plemię *Moesi*, *Moeses*, Μοισοί, *Mysi* lub Μυσοί, którego nazwa wiąże się z nazwą krainy i prowincji *Mesia*, *Moesia*, *Mysia*, Μυσία, Μυσίς. Do nazw *Mesia*, *Moesia*, *Mysia* istnieje wiele dobrze poświadczonych przymiotników, spośród których przytoczymy tu jedynie te, które mogą być pomocne w ustaleniu genezy polskiego imienia dynastycznego. W odniesieniu do *Mesia*, formy paralelnej do *Moesia*, poświadczone są m.in. następujące przymiotniki *Mesacus* i *Mesiacus*: *natione Mesacus*, *legione Mesiaca* (D. Detschew 296). Na szczególną uwagę zasługują jednak przymiotniki *Misacus* i *Misiacus*, dające się wyprowadzić z *Mysia*, *Misia* i podobnych o tyle, że są one bez mała identyczne z formą *Misaco* imienia polskiego panującego: *Misacus* (Corpus Inscriptionum Latinarum 4, 1559: z Via della Fortuna); *hic quiescet bone memoriae Pista de numero Misacorum* (tamże 5, 1699; z Aquilei); *memoriae Apollinaris de numero Misiacorum candidatus* — — *ex civitate Tracia* (tamże 13, 4328: z Metz) (wszystko według D. Detschewa 305). Jeszcze wyraźniej spokrewnione są z polskim imieniem dynastycznym przymiotnikowe pochodne od *Mysia*, a mianowicie formy *Mysiacus*, Μυσιακός i Μυσικ(ός): *Mysiacus Bassi* (Corpus Inscriptionum Latinarum 3, 7437, II, 21: z Nikopol nad Dunajem); ἑγγυτέρω ἄλλης Ἀσκανίας Μυσιακῆς τῆς πρὸς τῇ νῦν Νικαίᾳ (Strabon 12, 4, 5); Στατεῖλος Μυσικ(ός) (Inscriptiones Graecae ad res Romanes pertinentes 3, 217: z Ankyry) (wszystko wg D. Detschewa 309 i n., wyjąwszy cytaty ze Strabona).

Przymiotniki *Misacus*, *Misiacus*, *Mysiacus*, Μυσιακός, Μυσικ(ός) w znaczeniu myzyjski (mysisch) tworzą bez wątpienia prototypowe wzorce polskich form imienia *Misaco*, *Misico*, *Mysico* itd. w istocie nieznacznie przetworzonych czy zmienionych. Różnica fonetyczna pomiędzy późnoantycznymi prototypami a wczesnośredniowiecznymi przekazami X stulecia jest na pierwszy rzut oka tak zdumiewająco nikła, że jest się skłonny upatrywać w tym jedynie późniejszego przejęcia tego wyrazu przez język polski. Wyłącznie pozorny problem fonetyczny wyłania się z zastąpienia greckiego Ypsilonu (*v*) przez słowiańskie *i*: *Mys-//Mis-*. Abstrahując od tego, że istnieje przecież również polska forma *Mysico*, należy stwierdzić, że *v* i *i* w średniogreckim (itacyzm) zbiegają się, skoro zatem Μυσιακ(ός) miałyby zostać przyjęte późno przez języki słowiańskie, to mogło się to właśnie stać w formie *Misiak-* (por. M. Vasmer 1941, 241 i n.). Prawdopodobnie jest to jednak problem natury graficznej (*y=i*). W zasadzie wydaje się, że występują obok siebie dwie pisownie, a mianowicie starsza (X w.) *Mis-//Mys-* i młodsza (od XII w.) *Mes-*. Najprawdopodobniej typ starszy opiera się na greckiej wersji Μυσ-, natomiast młodszy nawiązywałby do łacińskiej formy *Moēs-* albo *Maēs-*. *Mes-* mogłoby się przeistoczyć w słowiańskie *Mēs-*, o czym świadczy m.in. staropolska ortografia, w której *e* zastępuje również *ě*, por. *Negloz//Niegłos*, *Vnemisl//Uniemysl* (Bulla 1136). Może tu zatem wchodzić też w rachubę działanie analogii, co przy obcym niesłowiańskim imieniu jest możliwe. Również zmiana z *Moēs-*

(*Mēs-*), *Maes-* (*ae > ě*, *laevus* // *лѣвъ*) lub *Mois-* (*oi > ě*) na *Mēs-* może być różnora-ko wyjaśniona jako późnoprasko-słowiańska. Por. do tego staropolskie długości samogłosek *e i *ě (*Gramatyka historyczna języka polskiego*² 1964, s. 83 i n.).

Nie sprawia też trudności objaśnienie *-a-* w *Mysiak-*, ponieważ przemiana z *a > e* (*> Miseco*) po spółgłoskach palatalnych jest jak wiadomo rozpowszechniona w językach słowiańskich (W. Vondrák 1924, I, 102 i n.). Podobnie *-i-* w *Mysiak-* mogło ulec zmiękczeniu w *ś*, *š* pod wpływem poprzedzających spółgłosek. Nie stwarza też problemów końcówka *-ko*, nie jest ona bowiem niczym innym jak odpowiednikiem łacińskiej lub greckiej końcówki *-cus*, *-kos*, i to zapewne drogą okreśną poprzez słowiańskie *-kz*, czym można zresztą tłumaczyć pozbawione końcówki formy na *-k*. Dwusylabowa forma *Mieszko* powstała zatem wskutek redukcji *i* lub *e > ɔ* (W. Vondrák 1924, I, 62 i n.).

Z DZIEJÓW MEZJI (MOESI) CZY MYZJI (MYSI)

Eponimiczne plemię *Moesi* lub *Mysi* itp. było, jak się przypuszcza, pierwotnie *trackie* (na temat języka V. Georgiev 1960; 1977, s. 193 i n.), jednak już wcześniej wyodrębniły się z niego pewne grupy, które wywędrowały do Azji Mniejszej (Anatolii). Nazwa krainy *Moësia*, *Mesia*, *Mysia* stała się z biegiem czasu ogólnym określeniem dla różnorodnych elementów ludnościowych zamieszkujących północno-wschodnią część Półwyspu Bałkańskiego. Decydujący udział w upowszechnieniu się i przeniesieniu nazwy *Moësia* miały wydarzenia dziejowe i polityka Rzymian wobec prowincji. Do założenia rzymskiej prowincji *Moësia*, której późniejszym centrum było Viminacium (dziś Kostolac), położone u ujścia rzeki Mławy do Dunaju, doszło już ok. roku 15 po Chr. Mezja obejmowała wówczas tereny od ujścia Mławy po kraniec biegu Dunaju. Wraz z przeniesieniem się głównych interesów rzymskich z Renu nad Dunaj nastąpił w latach 85/86 podział prowincji na *Moësia superior* i *Moësia inferior*, przy czym ta ostatnia sąsiadowała z pierwszą na wschodzie. Granica dzieląca świeżo zorganizowane prowincje przebiegała zapewne na linii między Ratiaria a Almus. Obie pozostawały pod nadzorem legatus consularis, mającego siedzibę w Naissus (Nisz). W czasach konstantyńskich na terytorium *Moësia superior* powstały jako nowe prowincje *Moësia prima* lub *Margensis*, *Dacia ripensis* i *mediterranea* oraz *Dardania*. *Moësia inferior* została z kolei podzielona na *Moësia secunda* i *Scythia*, ta ostatnia z miejskim ośrodkiem Tomis (Konstancja).

Obszary mezyjskie są prastarym terytorium kulturowym, które najdłużej znajdowało się pod panowaniem rzymskim lub bizantyjskim. Z Mezji, a ściślej z Dardanii pochodzili w VI w. cesarze Justyn I i Justynian I, który zmienił nazwę rodzinnego miasta Taurisium na Iustiniana Prima (Caričin grad?). Tereny mezyjskie podlegały jeszcze w VI w. silnej administracji rzymskiej, chociaż za czasów Justyniana toczono ciężkie boje z Bułgarami (ok. 529), Awarami (ok. 560) i Słowianami². Wreszcie u schyłku VI stulecia wskutek

² W. Swoboda (SSS III, 204) przyjmuje, że Słowianie przyszli do Mezji już w połowie V w., co z pewnością jest zbyt wcześnie.

naporu Awarów i Słowian, rzymskie władztwo w Mezji doznało odczuwalnych porażek, co ostatecznie doprowadziło też do niemal całkowitego zniszczenia rzymskiej kultury. Kiedy między 583 a 587 rokiem upadły ostatnie twierdze rzymskie, zjawili się na trwałe osadnicy słowiańscy (do dziejów Mezji: A. Lippold, E. Kirsten, A. Mócsy; *Realencyclopädie* 15.t. kolumna 2347: M. Fluss; Kleiner Pauly III, 1386 = *Moesi, Moesia, 1529 i n. = Mysia*).

Z przedstawionego tła dziejowego niemożliwe jest jednoznaczne stwierdzenie, czy „drzewo rodowe” Mieszka miało swoje korzenie w *Moesia prima* czy *secunda*. Notabene wydaje się, że pojęcie *Mesia, Mysia* rozciągnęło się w późniejszym czasie także na Bośnię. Kraj Bośnia, Bosona, wymieniony został po raz pierwszy przez Konstantyna Porfirogenetę, a więc w połowie X w. W tym czasie Bośnia była ograniczona terytorialnie w ramach państwa serbskiego jedynie do doliny rzeki o tej samej nazwie (S. Ćirković w: *Lexikon des Mittelalters* II, 472). W opisie zamordowania Pribislava, syna Tolimira z Dioklei czytamy w łacińskim przekładzie Marco Marulića chorwackiej redakcji Kroniki Dukljanina (F. Šišić 405): *Pribislavus — — a Mysis, qui nunc Bosnenses apellantur, interficitur*. Wynika z tego jednoznacznie, że mieszkańcy Bosony nazywani byli także *Mysi*, a więc Myzyczykami (Mysier). Zagadnienie od jak dawna *Bosnenses* zwani byli również *Mysi* — w wersji łacińskiej i włoskim przekładzie M. Orbiniego mowa jest jedynie o *magnates Bosnae* lub *baroni do Bosna* (F. Šišić 312) — winno być przeanalizowane od strony fachowej. Kolejna dyskusyjna kwestia: czy termin *Mysia* nie został przeniesiony może i na Albanie? Południowo-albańska kraina *Myzeqeja, Muzakija*, także *Muzeke* i inne, położona niedaleko antycznego miasta *Apollonia*, będąca niziną w przeciwieństwie do pogórza *Malakstra* (po albańsku *mal „góra”*), mogłaby z samej nazwy mieć zupełnie dobry związek z *Mysia*, nawet pomimo to, że E. Çabej (1982) nie wymienia nazwy krainy *Myzeqeja* i nie zalicza do toponimów starożytności.

MOTYW MYSZY W POLSKIEJ MITOLOGII

Rozwikłanie zagadki imienia *Mieszka* zachęca przy okazji do zwrócenia się ku polskiej mitologii. Jak wiadomo, według Galla (I, 3) *dux Popel dicto Chosisco* — u Wincentego Kadłubka (I, 19) i w *Chronice Poloniae Maioris* (cap. 6) jest to Pompilius II — został wraz ze swymi potomkami odsunięty od władzy i zjedzony przez myszy. Obecne badania potwierdzają (SSS IV, 228 i n.: A. Gąsiorowski; B. Kürbisówna 1974, s. 94, przypis 110), że opowiadanie Galla wydaje się zawierać ziarno prawdy, która odzwierciedla walkę dwóch klanów, rodów czy gentes o władzę. Z dużym prawdopodobieństwem w epizodzie Galla o myszach znajduje odbicie brutalne usunięcie jakiegoś przedpiastowskiego księcia plemiennego (B. Kürbisówna 1974) lub, wyrażając inaczej, zagarnięcie władzy przez dynastię Piastów kosztem innego, wcześniej w Gnieźnie osiadłego rodu (A. Gąsiorowski). Dotychczas brak jednak sensownego wyjaśnienia motywu myszy, pomimo wielu prób inter-

pretacji (Słownik Folkloru Polskiego 324 i n.), akcentujących: mysz (u Długo-sza istnieje do tego wariant wszy)=symbol choroby. Ponieważ motyw myszy znany jest również u innych europejskich kronikarzy, zastanawiano się nad przeniesieniem go np. z Nadrenii przez królową Rychezę, żonę Mieszka II (B. Kürbisówna 1974, 94). Rozszyfrowanie nazwy osobowej *Mieszko* dostarcza polskiemu motywowi myszy zdumiewająco prostego i całkiem zrozumiałego objaśnienia. Jak zostało wykazane, *Mieszko* oznacza *Myzyjczyk* (*Mysier*), ten który pochodzi z Myzji; podstawowa i eponimiczna nazwa kraju *Mysia* (<celtyckie *moese* „bagno”?) jest fonetycznie najbliższe spokrewniona z greckim *Mῦς*, *Μύς* „mysz”, co musi nasuwać skojarzenie *Myzyjczyk* (*Mysier*)=*mysz*. Całkiem szczególne miejsce przypada oczywiście słowiańskiej nazwie myszy, a więc prasłowiańskiemu *myšь*, polskiemu *mysz*, bowiem słowiańskie *myš* oddaje prawie dosłownie greckie *Mῦς*, a w każdym razie bardziej niż łacińskie *mus*, *muris*. W ten sposób motyw myszy w mitologii polskiej można zinterpretować jako symboliczny metonim dla zwycięstwa *myzyjskich* (*mysischen*) Piastów nad innym związkiem plemiennym. Łańcuch skojarzeń *Μύς*—*myš* (*mysz*) przemawia dobitnie.

REGEST *DAGOME IUDEX*

Zasadnicze znaczenie dla ustalenia rodowodu *Mieszka* czy jego przodków ma tzw. regest *Dagome iudex*, dokument przekazany w sześciu rękopisach (D, B, P i F, A, C), powstały w roku 1087 w Rzymie, którego pierwowzór spisano prawdopodobnie w tymże mieście w latach 990 - 992, być może powstał jednak w Gnieźnie, co sugerują wnikliwie studia krytyczne nad tekstem i badania paleograficzne polskiej znawczyni dyplomatyki B. Kürbisówny (1962 i SSS I, 311 i n.). W rejestrze odzwierciedlającym próby podporządkowania przez *Mieszka* swojego państwa bezpośrednio Stolicy Apostolskiej, bez rozluźniania przy tym stosunków z cesarzem, imię *Mieszka* nie zostało wymienione, aczkolwiek nie budzi wątpliwości, że chodzi tam wyłącznie o niego, bowiem równolegle wzmiankowane są imiona jego drugiej żony (*Ote senatrix*) oraz synów (*filiū eorum misica et lambertus*). *Dagome*, zagadkowe imię w rejestrze, uznawane było poprzednio, zwłaszcza przez historiografię niemiecką, za wskazówkę *wikińskiego* pochodzenia *Mieszka* z tej racji, że *Dago* daje się jakoby kojarzyć z imionami nordyckimi jak *Dagr* (G. Rhode 1980, s. 6 i n.). Pomijając to, że *wikińska* teza jest „zbyt śmiała i niepotwierdzona” (G. Rhode 8), regest *Dagome iudex* ma nieocenioną wartość jako świadectwo bałkańskiego pochodzenia *Mieszka* czy jego rodu. A. Brückner słusznie wyraził się o rejestrze, że nie ma „na świecie tekstu, który w 8 wierszach zawierałby więcej zagadek” (G. Rhode 14). Można przypuszczać, że większość tych zagadek nigdy już nie doczeka się rozwiązania, choćby dlatego, że najwcześniejszy tekst z 1087 r. co najmniej dwukrotnie zmieniono w stosunku do nieznanego oryginału, przy czym częściowo zniekształcono lub przeinaczono obce z pewnością pisarzom nazwy geograficzne (G. Rhode 14).

TYTUŁ *IUDEX*

Wydaje się wprawdzie „osobliwe, że Mieszko pojawia się jako «sędzia» /*iudex*/'” (G. Rhode 14), wiadomo jednak od dawna, że *iudex* zarówno w Rzymie jak i w Bizancjum (*archon*) oznaczał albo dygnitarza pełniącego jakąś misję urzędową bądź samodzielnego panującego (H. Łowmiański 1948). Wskazywano także na przytaczane w Starym Testamencie znaczenie *iudex* = sędzia, określające „przez Boga wybranego władcę, który jednak nie jest królem”³. W źródłach bizantyjsko-greckich tytuł ἀρχων stosowany jest również w odniesieniu do słowiańskich przywódców plemiennych np. w Bułgarii czy Serbii. Niekiedy greckie *archon* bywa zastąpione przez łacińskie *iudex*, co miało mieć miejsce „właśnie w Dalmacji” (SSS II, 299: W. Sobociński). Ogólnie *iudex* odnosi się do przedstawiciela lokalnej władzy i zawiera jednocześnie pewien wpływ bizantyjski (T. Wasilewski 1963); zaś u Słowian bałkańskich *iudex* oznaczał odpowiednio księcia plemiennego lub żupana (G. Labuda 1954, s. 208, przyp. 173). Na podstawie niniejszych rozważań wynika, że odnoszący się do *Mieszka* tytuł *iudex* zawiera właśnie jakiś akcent bałkański. Stanie się to jeszcze bardziej przekonujące, gdy wskazane zostaną możliwości rozwiązania zagadki *Dagome*.

CO OZNACZA *DAGOME*?

Jak wiadomo próby ujawnienia tajemnicy nazwy *Dagome* pochłonęły wiele wysiłków ze strony onomastów i historyków. Z *Dagome* wywodzono już *Ego Mesco* (O. Balzer, J. Ptaśnik). Wyraz ten traktowano także jako połączenie *Dag* (*Dagobertus*) i *Me(sco)* (S. Rospond 1960). Usiłowano w nim też rozpoznać spolszczoną formę *διαγοβεός „progenitor” (A. Steffen 1956). W każdym bądź razie większość badaczy była zdania, że *Dagome* musi być nazwą obcą, może germańską, celtycką czy romańską. Dobrze zestawienie wszystkich dotychczasowych prób interpretacji odnajdujemy u J. Hertla, który wprawdzie sam niczego nowego nie wniósł, zreasumował jednak wszelkie rozwiązania z aktualnego punktu widzenia, uznając, że pierwszy historyczny władca Polski nosił najprawdopodobniej dwa imiona, rodzime słowiańskie *Mieszko* oraz obce, nadane mu w czasie chrztu — *Dagobert* —, wywodzące się z zachodniogermańskiego *Daga* — *berth*, oznaczające „błyszczący, jasny jak dzień” (J. Hertel 85 - 95).

Wiadomym jest, że w sześciu rękopisach regestu *Dagome iudex* obok trzykrotnego użycia nazwy *Dagome* równie często występuje zapis *Dagone*: rękopisy D, B, P = *Dygome*, F, A i C = *Dagone* (B. Kürbisówna 1962). Która z tych wersji jest właściwa, nie udało się dotychczas ustalić, ponieważ obie nie wyrażają żadnego z poprawnych znaczeń. Można jednak stwierdzić, że wyącz-

³ Karol Górski w omówieniu pracy Łowmiańskiego, por. Zapiski Tow. Nauk w Toruniu 15, 1949, z. 3 — 4, 164 i nn., według J. Hertla s. 93.

nie druga wersja, a więc *Dagone* może być prawidłowa, podczas gdy występująca w rękopisach D, B, P forma *Dagome* uległa zniekształceniu i sugeruje, że piszący czy przepisujący ją nie wiedzieli już co począć z pierwotnym *Dagone*.

U podstawy wyrazu *Dagon(e)* leży imię boga *Dagon*, Δαγών, a kadyjskie *dagan*, hebrajskie *dagon*, głównego boga Semitów nad średnim Eufratem⁴. Kult jego zdomowiony był w krajach górnego Eufratu, chociaż *Dagon* na długo przed okresem izraelskim pojawił się w Palestynie, a także w Fenicji oddawano mu wielką część (ὁ κρόνος ὑπὸ φοινίκων = Etymologicon magnum). Kult *Dagona* zdeterminowany był właściwościami macierzystego terenu nad Eufratem, który miał cechy obszaru przejściowego, otwartego (H. Schmökel w: *Reallexikon d. Assyriologie* II, Leipzig, Berlin 1933 - 8, s. 98 - 101). Nie ma wątpliwości, że imię tego boga rozpowszechniło się w późniejszych rzymskich prowincjach naddunajskich na Bałkanach. Liczne inskrypcje poświadczają, że zwłaszcza za panowania Trajana przesiedlono na teren Dacji wielu Azjatów, którzy oczywiście przynieśli ze sobą własne obrzędy (*Realencyclopädie* 8. Halbband, 1901, kolumna 1967: Brandis). Znaczenie *Dagona* uległo z biegiem stuleci wyraźnej zmianie, aż do całkowicie przeciwstawnej roli, jaką mu przypisywano, o czym świadczy to, że imię *Dagon* stało się zgola *nomen dei falsi* i było równoznaczne z kultem pogańskim, oznaczając ostatecznie po prostu pogan. Wydaje się, że pośród Słowian bałkańskich nazwa *Dagon* używana była powszechnie jeszcze po 1503 r. na określenie pogan, na co zresztą istnieją dowody. Źródło pochodzące z Karlovaca, w którym wzmiankowana jest po krótko historia serbskich „carów”, informuje o tym następująco:

i vsa Srbska idolu služaše Dagonu, otsudъ i Dagoni i Daky imenujuty se
(P. J. Šafařík 1873, tu: Občanské písemn. s. 55; D. Daničić I, s. 254).

Tym samym nie tylko po raz pierwszy poświadczona została nazwa kraju *Srpska* (P. Skok 1971 - 4, III, 315, s.v. *Srbín*), ale też, co w tym kontekście odgrywa dużą rolę, ujawniło się, że nazwa *Dagon* stosowana była również w liczbie mnogiej *Dagoni* i to w znaczeniu poganie. W omawianym dokumencie określenie pogańskich *Dagoni* odnosi się całkiem wyraźnie do *Daci* czy Daków (Dacier). Na końcu dokumentu mowa jest ponadto, że *ešte si vь Dagoni blizъ Istra* (P. J. Šafařík 56), co może nawet sugerować, że dawna prowincja rzymska *Dacia*, w językach słowiańskich musiała nazywać się niegdyś *Dagonъ* i prawdopodobnie oznaczała kraj pogan. O ile dokument z 1503 r. pod określeniem pogańskich *Dagoni* rozumie „dackich” Serbów, to wobec tego znajdowałyby w nim odbicie także fragment dziejów osadnictwa od Daków do Słowian. Niezaprzeczalna zgodność fonetyczna pierwszych sylab *Dag-oni*||*Dac-i* popiera tu ludowo-etymologiczną synonimie. Wymieniona w trzech rękopisach regestu *Dagome-iudex* forma *Dagone*, a więc z *-e* w wygłosie jest wyraźnie

⁴ Kl. Pauly I, kolumna 1359; D. O. Edzard w: *Wörterbuch d. Mythologie*, ed. H. W. Haussig, I. Stuttgart 1961, s. 49 i nn.; I. Fontenrose, *Dagon and El*, Oriens 10, 1957, s. 277 - 9; E. Dhorne, *Les avatars du dieu Dagon*, Revue de l'histoire des Religions 138, 1950, s. 129 - 144.

odbiciem języka słowiańskiego, używającego formy *Dagonь* z półsamogłoską (D. Daničić I, 254).

Formuła *Dagome iudex* oznacza zatem w odniesieniu do *Mieszka* mniej więcej księżę Daków, księżę plemienny *Dagonь*, przy czym zapewne należałoby odczytywać *Dagome iudex* jako *Dagoni iudex*, a więc stosując słowiańskie dopełnienie liczby pojedynczej do *Dagonь*. Myzyjskie (mysische) pochodzenie *Mieszka* lub jego przodków niczemu nie przeszkadza, wręcz przeciwnie, znakomicie splota się w kontekście historyczno-geograficznym⁵. *Daci* (*Realencyclopädie* 8. Halbband, kolumna 1948 i n.: Brandis; A. Lippold, E. Kirsten 1957 9) byli z dawien dawna tracką gens podzieloną na liczne plemiona, których wyjściowe obszary osadnicze znajdowały się na północ od Dunaju. Pod naporem zwycięskich barbarzyńców, zwłaszcza Gotów, nastąpił upadek byłej Dacji z czasów Trajana. Prawdopodobnie w dobie Aureliana, na pewno jednak w III stuleciu, na południe od Dunaju powstała nowa Dacja i to właśnie na terenach dawniejszych prowincji *Moesia superior*, *Moesia inferior* i *Thrake*. Nowo utworzone prowincje dackie to *Dacia ripensis* z centrum *Ratiaria*, dzisiejsze bułgarskie Arçar koło Vidina i *Dacia mediterranea* z głównym ośrodkiem w *Serdica* (Sofia). Określenie pochodzenia Myzyjczyk (Mysier) może zatem z powodzeniem odnosić się do Daka. Poniżej zostanie wykazane, że w węższym znaczeniu mogło przy tym chodzić o teren geograficzny *Serdica* (por. *Puto Sardos fuisse*).

CIVITAS SCHINESGHE

Następną zagadkę regestu *Dagome iudex* stanowi określenie *Schinesghe*, mogące być rozumiane jako nazwa miejscowości lub jakiegoś terenu. W zdaniu *una civitas in integro quae vocatur Schinesghe* może być zarówno mowa o grodzie, jak też o jakimś terytorium plemiennym z zapleczem (*in integro*), jeśli uwzględni się późnoantyczne znaczenie terminu *civitas* (M. Hellmann *Lexikon des Mittelalters* II, 2113 i n.). Niezależnie od tego, czy chodzi tu o gród czy też obszar plemienny, toponim *Schinesghe* pozostaje niejasny. Badanie terminu przebiegało w trzech kierunkach. Dopatrywano się w nazwie *Schinesghe* 1) *Gnieszna* (G. Labuda 1951; T. Lehr-Splawiński 1960) lub 2. *Szczecina* (Z. Wojciechowski 1952); przyjmowano też, że pierwsza wzmianka dotyczy toponimu *Gnieszno*, druga zaś *Szczecin* (J. Widajewicz, *Sl. Occ.* 14, 1935, 254; K. Maleczyński, *Kw. Hist.* 50, 1936, 484 oraz 51, 1937, 576). To, czy *civitas* odnosi się do miasta czy terenu plemiennego zależy, jak słusznie zauważyła B. Kürbisówna (1962), od interpretacji regestu w całości.

Wyraz *Schinesghe* występuje w każdym z sześciu przekazanych rękopisów

⁵ Wydaje się, że imię brata *Mieszka Cidebur* również wskazuje na powiązania dakomyzyjskie (J. Hertel 1980, s. 96 i n.), gdyż tracka końcówka *-bur* używana jest też w dackim, por. *Si-burr-inus*, Ζει-βουρις (V. Georgiev 1977, s. 69 i n.). Można tu zaliczyć zapewne też nazwę plemienia dakomyzyjskiego Βοῦροι. Trudne do wyjaśnienia pozostają ciągle sylaby *Cide-*.

regestu po dwa razy, zatem łącznie dwunastokrotnie. Spotyka się przy tym następujące warianty zapisu: *schinesghe*, *schinesghee*, *schinesche*, *schignesne*, *schinesne*. Pierwsza sylaba, czego nie sposób przeoczyć, pozostaje niezmienna, a więc *schin-*, podczas gdy w obu kolejnych członach zachodzą pewne zmiany. Rozpatrując przedostatnią i ostatnią sylabę w aspekcie częstotliwości ich wariantów, otrzymuje się następujący schemat (D, B, P; F, A, C=rękopisy; a-b=pierwsza lub druga wzmianka w odnośnym rękopisie):

1. *-esghe* : Da Db; Ba; Pa Pb; Ca, Cb;
2. *-esghee* : Bb;
3. *-esne* : Aa; Fa;
4. *-esche* : Fb;
5. *-esgne* : Ab.

Oznacza to, że wersja 1 oraz zbliżone do niej 2 i 4 zapisane zostały dziewięć razy, zatem pisownia *-esghe* przeważa. W pewnym sensie „silnym” wariantem jest typ 4. Podobne do siebie są wersje 3 i 5, można bowiem rozumieć *gn-* w *esgne* jako romański grafem dla ñ (Lignano). Wpływ romański daje się też zauważyć w pisowni *schignesne* (Fa) w liczbie pojedynczej. Z tego wszystkiego wynika, że u podstawy zagadkowego wyrazu *schinesghe* leży z jednej strony wyraźnie stały wyraz podstawowy *schin-*, z drugiej zaś lekko zmieniający się element sufiksalny *-sghe* lub *-es(g)ne*.

Schinesghe nie ma nic wspólnego ani z Gnieznem, ani ze Szczecinem, ponieważ rdzeń wyrazu zawiera zupełnie inne znaczenie. Nawiązuje on mianowicie do albańskiego *shqā*, l. mn. *shqē* „Słowianin”. Nazwa etniczna Słowian dostała się, jak wiadomo, do języka albańskiego nie bezpośrednio ze słowiańskiego, lecz za pośrednictwem romańskim — łacińskie *slavus*, rumuńskie *şclau*, *şcheri* > albańskie *şkl'a*, *sk'a* (N. Jokl 1934 - 5, 295). W dialekcie Gegów kraj Słowian nazywany jest *sclavinia*, przechodząc następnie w *şkenija* lub *şkenia*, też *Schina*, zaś przymiotnik *sclavinica* przeobraża się w *şkinikea* albo też *şkinikeri* (C. Jireček 1911, I, 114, przypis 2; podobnie M. v. Šufflay 1915, 275 i n.). Romańsko-łacińskie *sclavinica* mogło przejść w albańskie *şkinike* (P. Skok 1934, 181; A. M. Seliščev 1931, 265) i w *şk'inike* „Bułgaria”. W nowoczesnej ortografii albańskiej *Shqin*, *shqenisht* oznaczają „serbski” (Uleinj, por. P. Skok 1971 - 4, III, 260) a *Shqiniqē* „Macedonia” (P. Skok III, 282). Trzeba przyznać, że gejijsko-albańska forma *şkin(i)-* odpowiadająca w pełni podstawie *schin(e)-* pozostaje w zgodzie z regestem *Dagome iudex*, przy czym należy oczywiście pamiętać, że *schin(e)-* czyta się w nagłosie *sk-* lub *şk-* (*ch=k*).

W wypadku elementu sufiksального *-esghe* lub *-esche*, który, jak wykazano, zdecydowanie dominuje w rękopisach, dadzą się wyczuć formy romańskie. Element ten mógłby nawiązywać do praform rumuńskiego sufiksu *-escu*, l. mn. *-eşti*, a więc do końcówki iliro-trackiej *-isc* (P. Skok 1971 - 4, I, 495). Sufiks ten, tworzący przymiotniki, stanowiący izomorfę pomiędzy trackim, germańskim, bałtyjskim a słowiańskim — bez udziału iliryskiego — (G. R. Solta 1980, 27), znajduje szczególne zastosowanie w kształtowaniu nazw

etnicznych: *Scord-isci*, *Taur-isci*, *Dac-iscus* do *Dacus* itd. Można go jednak odnaleźć również w nazwach miejscowych i nazwach gór: *Scret-isca* (V. Georgiev 1977, 94), Βέρτ-ισκος = góra w kraju Bisaltia (D. Detschew 1957, 55).

Końcówka *-isc-* mogła posłużyć jako podstawa legendarnego przydomka Popiela i ojca Piasta, *Chosisco* (Gall). Gall wymienia ponadto *Chosischonis* albo *Chossistconis*, podobne formy odnaleźć można w *Chronica Poloniae Maioris*: *Chosizisco* albo *Chosyzisko*, natomiast Wincenty Kadłubek wymienia jeszcze inne warianty (J. Hertel 34). Pierwszy człon owej nazwy osobowej trudno wyprowadzić z języków słowiańskich; forma *Choscisko* w znaczeniu *cauda equina*, jak sugeruje *Chronica Poloniae Maioris*, stanowi z pewnością ludowo-etymologiczne rozwiązanie kompromisowe (SSS I, 257: S. Urbańczyk). Człon pierwszy *chos-* kojarzy się z często występującym składnikiem tworzącym imiona w pierwszej części, w językach celtyckim (*Cosius*, *Cossus*), trackim, etruskim i łacińskim (*Cosius*, *Cosinius*): Κοζιτ-, Κοζι-, Κοσι-, Κοσ- itd. (D. Detschew 249). Zmiana z *κοσ-* na *chos-* mogła być zdeterminowana wpływem greckim: Κόλχος//Χόλχος, Καρναβών//Χαρναβών, Καρίων//Χαρίων (W. Pape, G. Benseler). Poza tym nazwa osobowa *Chosisco* zdradza zaskakujące podobieństwo z imieniem brata króla albańskiego Kōσις, który zginął w bitwie z ręki Pompejusza (Plutarch, Pompejus 35).

Czy istotnie wyraz *Schinesghe*, powstały pod wpływem albańsko-gegijskiej preformancji zawiera jeszcze inne graficzne oddziaływania języka albańskiego, powinno być zbadane ze strony albanologów. Całościowa analiza nazwy *civitas Schinesghe* nasuwa zatem ostatecznie możliwość odczytania jej znaczenia jako *civitas*s(c)lavinica* = słowiański obszar plemienny. Znaczenie to nie jest w każdym bądź razie zaskakujące, wręcz przeciwnie, ma pełną rację bytu, wzięwszy pod uwagę, że jeszcze w czasach Bolesława I (966 - 1025) obszar władztwa książąt piastowskich nazywał się *Sclavinia* (B. Kürbisówna 1953; H. Ludat 1971, 71 i n., 73 i nn.). Nie jest zatem błędne uznawanie *civitas Schinesghe* za odpowiednik *Sclavinia* = *civitas sclavinica*.

PUTO SARDOS FUISSE

Zestaw rękopisów D, B, P *regestu Dagome iudex* zawiera niezwykle cenną informację, której brak w rękopisach F, A, C. Jak dowiedziono (B. Kürbisówna 1962, 386), rękopisy F, A, C uzupełniają luki w zestawie D, B, P, który z kolei ujawnia wzmianki nieobecne w drugim zbiorze. Jedna z tych wzmianek odgrywa rolę w niniejszych dociekaniach. Rękopisy D, B, P wypowiedzają się bowiem rozstrzygająco w sprawie pochodzenia rodu *Mieszka*. W rękopisie D, gdzie mowa jest o Mieszku, jego żonie Odzie i ich obu synach, Mieszku (II) i Lambercie, czytamy: *nescio cuius gentis homines, puto autem faRDos fuisse*. Bez wątplenia *faRDos* zostało zniekształcone i może być w pełni skorygowane za pomocą identycznie brzmiących ustępów w rękopisach B i P i, co więcej, objaśnione w sposób zrozumiały: *nescio cuius gentis homines, puto autem Sar-*

dos fuisse. Przyjmuje się, że adnotacji tej dokonał osobiście kardynał Deusdedit, choć nie jest to całkiem pewne.

Powstaje zagadnienie, co w ogóle należałoby rozumieć pod *Accusativus cum Infinitivo Sardos fuisse*. Dotychczasowe badania usiłowały odnieść tę wzmiankę do Sardynii i Sardów, co sugerować miało samo imię przywódcy i założyciela Sardynii, Sardosa. Jednakże to kojarzenie z Sardynią zatracą prawidłowy sens w świetle jednoznacznie bałkańskiego tła regestu *Dagome iudex*.

Mianownik liczby mnogiej do biernika l.mn. wyrazu *Sardos* brzmi *Σαρδοί* lub *Σερδοί* i jest nazwą dawnego plemienia trackiego, które zasiedlało rejon *Serdica*. Od nazwy plemienia *Σαρδοί* (l. poj. *Serdus* lub *Σαρδος*), także *Σερδιοί* bądź *Σαρδιοί* otrzymała miano jego główna siedziba *Σεσδική*, *Serdica*, *Sertica*, również *Σαρδική*, *Sardica* lub *Σαρδος* (z *Ethnikon Σαρθηνοί*), dzisiejsza Sofia oraz *στρατηγία Σαρδική*, *regio Serdica* (odnośnie do *Serdica* por. *Realencyclopädie* II, 1923, 1669 i nn.: E. Oberhummer). Zarówno nazwa plemienia, jak i centrum osadniczego są dobrze poświadczone (D. Detschew 430 i nn.). Zestaw rękopisów D, B, P regestu *Dagome iudex* wskazuje tym samym całkiem konkretnie na *Moesia prima* i *Dację*, mówiąc dokładniej, na pierwotne trackie terytorium osadnicze w kotlinie, w której położona jest dzisiejsza stolica Sofia.

Toponim *Σαρδική*, a tym bardziej człon *sard-* został zaliczony przez H. Krahego do „czysto iliryjskich” (H. Krahe 1925, 72, 97), i to dlatego, że różni autorzy późnostarożytni (np. Prokopiusz, *de bello Gothico* 3, 30 i in.) określali to miasto jako iliryjskie. Odpowiednio do tego H. Krahe (s. 97) zestawił *Σαρδος* ze średniowieczną nazwą miejscową *Sard-a* w pobliżu *Scodra*, zatem w Dalmacji i z dalmatyńskimi *Sard-eates*, *Σαρδ-ιῶται*. Natomiast D. Detschew (432) wywodził, że Trakowie zamieszkiwali wcześniej także zachodnią połowę Półwyspu Bałkańskiego, a więc można by traktować dalmatyńską nazwę plemienną jako tracką i łączyć ją z trackim *Σερδοί* lub *Σαρδοί*. Postępując za Detschewem należy ponadto podkreślić, że *Σαρδική* należało do tzw. *diocesis illyricum* dopiero od chwili nowego podziału prowincji przez Dioklecjana, przy czym ten zmieniony układ terytorialny nie respektował kryteriów etnicznych. Diecezja iliryjska była jedną z dwunastu nowo utworzonych jednostek administracyjnych, oddaną pod zarząd vicariusza prefekta pretorianów i składała się z bardzo heterogenicznych elementów: Dacia mediterranea, Dacia ripensis, Moesia prima, Dardania, Praevalitana, Macedonia salutaris, Epirus i inne.

Z bardzo dużym prawdopodobieństwem można zatem przyjąć, że proto-plaści *Mieszka* pochodzili z *myzyjsko-dackiego* terytorium. Przemawiają za tym współbrzmiające i wzajemnie się potwierdzające liczne wzmianki, odnoszące się w pierwszym rzędzie do imienia *Mieszka* w znaczeniu *Mysier*, *Moesier*, następnie do terminu *Dagon(e)*, oznaczającego *Dacier* i wreszcie określenia *Σαρδοί* będącego nazwą dawnych *trackich* Sardów.

tlum. Anna Bender

BIBLIOGRAFIA

- Bujnoch J. 1978, *Polens Anfänge. Gallus Anonymus: Chronik und Taten der Herzöge und Fürsten von Polen*. Übers., eingel. u. erklärt v. J. Bujnoch, Graz-Wien-Köln.
- Çabej E., 1982, *Studime etimologjike në fushë të shqipërisë I*. Tirana.
- CPM. *Chronica Poloniae Maioris*. (= Monumenta Poloniae Historica, wydał A. Bielowski, Lwów 1872, s. 454 i nn.)
- Daničić D., 1863 - 4, *Rječnik iz književnih starina srpskih*, I - III, Biograd.
- Detschew D., 1957, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien.
- Georgiev V. 1960, *Albanisch, Dakisch-Mysisch und Rumänisch. Die Herkunft der Albaner*, Balkansko ezikoznanie 2, s. 1 i n.
- , 1977, *Trakite i technijat ezik*, Sofija.
- Gramatyka historyczna języka polskiego*² 1964, s. 83 i n.
- Hellmann M., 1979, *Die politisch-kirchliche Grundlegung der Osthälfte Europas*, w: *Handbuch d. europ. Geschichte*, ed. Th. Schieder. I. Stuttgart, s. 857 i nn.
- Hertel J., 1980, *Imiennictwo dynastii piastowskiej we wcześniejszym średniowieczu*, Roczniki Tow. Nauk. w Toruniu, 79, z. 2.
- Jireček C., 1911, *Geschichte der Serben*, I., Gotha.
- Jokl N., 1934 - 5, *Slaven und Albaner*, Slavia 13, s. 281 i nn.
- Krahe H., 1925, *Die alten balkanillyrischen geographischen Namen auf Grund von Autoren und Inschriften*, Heidelberg.
- Kunstmann H., 1981, *Zwei Beiträge zur Geschichte der Ostseeslaven. 1. Der Name der Abodriten. 2. Rethra, die Redarier u. Arkona*, Die Welt der Slaven 26, s. 395 i nn.
- , 1983a, *Noch einmal Samo und Wogastisburc*, Die Welt der Slaven 28, s. 354 i nn.
- , 1983b, *Kamen die westslavischen Daleminci aus Dalmatien?* Die Welt der Slaven 28, s. 364 i nn.
- , 1984, *Nestors Dulēbi und Glopeani des Geographus Bavarus*, Die Welt der Slaven, 29, s. 44 i nn.
- , 1984a, *Mecklenburgs Zirzipanen und der Name der Peene*, Die Welt der Slaven 29, s. 353 i nn.
- , 1984b, *Der anhaltische Landschaftsname Serimunti*, w: *Text-Symbol-Weltmodell*. Johannes Hothusen zum 60. Geburtstag. München.
- , 1985, *Die Namen der altrussischen Derevljane, Poločane und Volynjane*, Die Welt der Slaven, 30.
- Kürbisówna B., 1953, *Ukształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie w polskich kronikach przeddlugoszowych*, Sl. Ant. 4, s. 252 i nn.
- , 1962, *Dagome iudex — studium krytyczne*, w: *Początki państwa polskiego. Księga tysiąclecia*, Poznań. T. I, s. 363 i nn.
- , 1974, *Mistrza Wincentego Kronika polska*. Tłumaczyli K. Abgarowicz i B. Kürbis. Wstęp i komentarze: B. Kürbis, Warszawa.
- Labuda G., 1951, *Schinesghe: Gniezno czy Szczecin?* Przegląd Zachodni 7, s. 586 i nn.
- , 1954, *Słowiańszczyzna pierwotna*, Warszawa.
- Lehr-Splawiński T., 1960, *Jeszcze raz Gniezno czy Szczecin w regesćie dokumentu Dagome iudex*, Slavia Occidentalis 20, s. 95 i nn.
- Lex. d. MA: *Lexikon des Mittelalters*. Bd. I, 1980, Bd. II, 1983. München-Zürich.
- Lippold A., Kirsten E., 1957 - 9, *Donauprovinzen*, w: *Reallexikon für Antike und Christentum*, ed. Th. Klauser, IV, Stuttgart. Kolumna 149 - 190.
- Łowmiański H., 1948, *Imię chrzestne Mieszka I*, Slavia Occidentalis 19, s. 203 i nn.
- Ludat H., 1971, *An Elbe und Oder um das Jahr 1000*, Köln-Wien.
- Mócsy A., 1970, *Gesellschaft und Romanisation in der Römischen Provinz MOESIA SUPERIOR*, Amsterdam.
- Otrębski J., 1939 - 47, *Imiona pierwszej chrześcijańskiej pary książęcej w Polsce*, Slavia Occidentalis 18, s. 94 i nn.

- Pape W., Benseler G., 1911, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, I - II, Braunschweig.
- Plezia M., 1975, *Anonim tzw. Gall: Kronika Polska*, Bibl. Nar. Ser. I. Nr. 59. Przełożył R. Grodecki. Wstępem i przypis. opatrzył M. Plezia. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- RE: Paulys *Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Neue Bearbeitung, 1894 i nn.
- Rhode G., 1980, *Geschichte Polens*, Darmstadt.
- Rospond S., 1955, *Uwagi polemiczne o Mieszku, Masławie i Dąbrowce*, *Onomastica* 1, s. 168 i nn.
- , 1960, *Mileniowe badania onomasty. I. Dagome — tajemnicze imię lub imiona pierwszego władcy polskiego*, *Język polski* 40, s. 17 i nn.
- Seliščev A. M., 1931, *Slavjanskoe neselenie v Albanii*, Sofija.
- Semkowicz W., 1946, *Geneza imienia „Mieszko” z historycznego punktu widzenia w: Inter arma*, Kraków, s. 67 i nn.
- Skok P., 1934, *Zum Balkanlatein*. IV/1, *Zeitschr. f. rom. Phil.* 54.
- , 1971 - 4, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I - IV, Zagreb.
- Słow. Folk. Polsk.: *Słownik folkloru polskiego*, pod red. J. Krzyżanowskiego. Warszawa 1965.
- Solta G. R., 1980, *Einführung in die Balkanlinguistik mit besonderer Berücksichtigung des Substrats und des Balkanlateins*, Darmstadt.
- Steffen A., 1956, *Greckie ślady w regeście „Dagome Iudex”*, *Antemurale*, Roma, s. 95 i nn.
- Šafařík P. J., 1873, *Památky dřevního písemnictví Jihoslovana. tu: Otázky občanského písemnictví*, Praha.
- Šišić F., 1928, *Letopis Popa Dukljanina*, Uredio F. Šišić, Beograd-Zagreb.
- Šufflay M. V., 1915, *Politische Schicksale des Themas Dyrrhachion*, *Vjesnik kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoga Zemaljskog Arhiva* 17, s. 18 nn.
- Urbańczyk S., 1946, *O imię pierwszego historycznego księcia Polski w: Inter arma*, Kraków, s. 107 i nn.
- , 1952, *Dwa zagadkowe imiona*, *Sl. Ant.* 3, s. 52 i nn.
- Vasmer M., 1941, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin.
- , 1971, *Schriften zur slavischen Altertumskunde und Namenkunde*, I - II. ed. H. Bräuer, Berlin.
- Vondrák W., 1924, *Slavische Grammatik*, I, Göttingen.
- Wasilewski T., 1963, *Administracja bizantyńska na ziemiach słowiańskich i jej polityka wobec Słowian w XI - XII w.*, *Kwart. Hist.* 70, s. 303 i nn.
- Weigand G., 1927, *Sind die Albaner die Nachkommen der Illyrier oder der Thraker?* *Balkan-Archiv* 3, s. 227 i nn.
- Wojeiechowski Z., 1952, *Szczecin nie Gniezno*, *Przegl. Zach.* 8, s. 530 i nn.